

Александар М. Новаковић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

<https://orcid.org/0000-0002-7620-5964>

ОД ИНСТИТУТА ДО ОНЛАЈН-ПЛАТФОРМИ: ГДЕ СЕ УЧИ(О) СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК?

Предмет овога рада је преглед институционалних модела у којима се реализује настава српског као страног језика, са циљем да се утврди њихова улога у очувању, промоцији и ширењу српског језика у глобалном контексту. У истраживању су примењене дескриптивна метода и метода теоријске анализе уз технику анализе садржаја. Историјски развој наставе српског као страног језика показао је да је овај вид образовања од самог почетка био условљен институционалним моделима, који су се током деценија мењали и прилагођавали друштвеним, културним и технолошким околностима. Од универзитета, института и радничких универзитета крајем XX века, преко приватних школа које се појављују почетком XXI века, до савремених онлајн-платформи, институционални оквири наставе обликовали су не само педагошку праксу већ и домете интернационализације српског језика, историје и културе. Резултати показују да данас постоји више стотина институција које нуде програме српског као страног језика, различито структуриране у погледу наставних модела, курикулума и технолошке подршке. Истраживање потврђује значајну улогу ових институција у интернационализацији српског језика, али указује и на потребу за систематичнијим истраживањем, умрежавањем и стандардизацијом наставе.

Кључне речи: српски као страни језик, институционални модели наставе, универзитети и институти, приватне школе, онлајн-платформе, интернационализација језика

Увод

Настава српског као страног језика представља дисциплину која има дугу и богату традицију, уско повезану са културним, политичким и историјским токовима. Од првих облика интересовања странаца за српски језик, мотивисаних економским, дипломатским, војним или културним разлозима, па све до савремених институционалних модела наставе, може се уочити јасан континуитет у начину организовања и вредновања наставне праксе. У том смислу, српски као страни језик није нова дисциплина, већ феномен чији корени сежу дубоко у прошлост, иако је његова систематизација као научне и методичке области започела релативно касно. Подаци из историјских извора сведоче да је српски језик већ у средњем веку имао статус важног језика за странце. У литератури се истиче период након пада Деспотовине, када је српски ушао у дипломатску употребу Османског царства и био један од језика званичне комуникације, што потврђује и четворојезични приручник за

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

учење арапског, персијског, грчког и српског, пронађен у истанбулској библиотеци султана Махмуда I (MARINKOVIĆ 2010; RELJIĆ 2012). Овај податак показује да је српски, у том историјском контексту, био препознат као језик од значаја за војну, политичку и административну елиту. Током XIX века, са радом Вука Караџића и његових сарадника, јављају се први покушаји разликовања наставе српског за матерње говорнике и наставе српског за странце (NOVAKOVIĆ 2023a), а Вуков савременик Димитрије Владисављевић међу првима је увидео потребу за израдом посебне граматике намењене странцима (NOVAKOVIĆ 2024c). Такви примери сведоче о томе да је интересовање за учење српског језика увек било условљено културно-историјским околностима, као и личним или професионалним потребама појединаца. Прави успон наставе српског као страног језика, међутим, почиње тек у другој половини XX века.

Друштвено-политичке прилике у Југославији, билатерални уговори и отвореност према иностранству створили су предуслове за систематичну организацију курсева и програма, како у земљи тако и у иностранству (KRAJIŠNIK 2016). Шездесетих и седамдесетих година XX века ова настава добија јасније институционалне оквире, а осамдесетих бележи врхунац интересовања, када се у земљи школовало више хиљада страних држављана (BRBORIĆ 2018: 22). Остоја Ђурић (1984: 5), директор Института за стране језике, забележио је следеће: „Данас смо сведоци једне изузетне културолошке чињенице: српскохрватски као већински језик југословенских народа, полако иде према породици светских језика. [...] Само током школске 1982/83. године на школовању је било око десет хиљада страних грађана”. Полазници су били студенти, дипломате, новинари, али и људи који су се у Југославији затекли из породичних или економских разлога. Њихови мотиви били су различити: од потребе за интеграцијом у ново друштвено окружење, преко извршавања професионалних и академских обавеза, до интересовања за културу, историју, религију или књижевност српског народа. Иако је наставна пракса у овом периоду била жива и разноврсна, теоријска и методичка подлога за њу дуго је недостајала (VUČKOVIĆ 1984: 10). Наставници су се ослањали на сопствено искуство и методичке моделе преузете из наставе других језика, што је доводило до неуједначености у приступу. Тек крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века долази до значајног заокрета. Организација округлих столова, увођење рефлексивног модела наставне праксе и пораст броја научних радова посвећених овој тематици поставили су темеље за даљи развој методике наставе српског као страног језика. У том процесу истакнуту улогу имали су универзитети и специјализовани центри који су се постепено оснивали у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу и Бањој Луци, чиме се настава институционално стабилизује и добија нове садржаје и методе. Данас, у условима глобалних миграција, интензивне међународне сарадње и све већег интересовања за српску културу и историју, српски као страни језик постао је важан део образовних програма широм света. Институције које се баве његовим проучавањем и наставом не само да задовољавају потребе појединаца за језичком и културном интеграцијом већ имају и значајну улогу у ширењу културне дипломатије и очувању националног идентитета у међународним оквирима. Управо зато је потребно посматрати историјски развој и савремене институционалне облике

наставе српског као страног језика као јединствену целину која нам омогућава да сагледамо и разумемо пут који је ова дисциплина прешла – од појединачних покушаја у прошлости до систематске и научно утемељене наставне праксе данас.

Методолошке поставке истраживања

Предмет и циљ истраживања

Историјски развој наставе српског као страног језика показује да је овај вид образовања био везан за различите институционалне моделе. Током последњих деценија XX века водећу улогу у организацији курсева имали су универзитети, институти, центри за стране језике, као и народни и раднички универзитети (DEŠIĆ 1990: 234). Захваљујући њиховом функционисању, велики број страних полазника имао је прилику да похађа специјализоване течајеве и на тај начин стекне знања о српском језику и култури. Ипак, у првим годинама XXI века, услед промена друштвеног и економског контекста, појављује се нови тип образовних институција – приватне школе. Како истиче Милорад Дешић (2003: 66), српски језик се све чешће почиње учити и у „сасвим малим приватним школама”. У прво време оне су деловале као мањи облици наставне праксе, али су временом заузеле значајније место у целокупном систему подучавања српског као страног језика, посебно у време убрзаног развоја информационо-комуникационих технологија које су омогућиле другачије облике наставе. Треба нагласити да приватне школе функционишу у два основна модалитета – у оквирима конвенционалних учионица и/или виртуелних сала. Онлајн-окружење постало је важан ресурс, па се настава реализује преко платформи као што су *Zoom*, *Google Meet* и *MS Teams*, али и преко специјализованих система за учење страних језика, међу којима се истичу *Preply*, *iTalki*, *AmazingTalker* и друге (в. NOVAKOVIĆ 2025a). Овакав приступ омогућио је већу доступност наставе, као и прилагођавање индивидуалним потребама полазника. У овом тренутку може се говорити о постојању више стотина институција које странци препознају као релевантна места за учење српског језика. Иако је њихова улога у пракси видљива и све значајнија, у истраживањима до данас није направљен систематски преглед свих институција и организација у којима се може учити српски као страни језик. Преглед релевантних библиографија (KRAJIŠNIK 1992; NIKOLIĆ 2020; NOVAKOVIĆ 2023d) потврђује да овај сегмент остаје недовољно истражен. Стога је предмет овога рада сачињавање прегледа институција у којима се организује настава српског као страног језика, са циљем утврђивања њихове улоге у очувању, промоцији и интернационализацији српског језика и културе.

Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Прикупити и систематизовати податке о институцијама у којима се организује настава српског као страног језика (универзитети, институти, центри за стране језике, приватне школе, онлајн-платформе и сл.).
2. Извршити историјски преглед развоја институционалних модела наставе српског као страног језика од краја XX века до данас.

3. Анализирати функционисање институција према облику наставе, понуди курсева српског као страног језика и начину организације наставе.
4. Сагледати улогу различитих институција у ширењу, промоцији и интернационализацији српског језика и културе.

Методe, технике и инструменти истраживања

У складу са одређеним предметом, циљем и задацима истраживања у раду смо користили дескриптивну методу и методу теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за ово истраживање чинили су подаци доступни на званичним веб-сајтовима универзитета, института, приватних школа и осталих релевантних институција. Корпус је одабран коришћењем кључних речи: *Serbian for foreigners*, *Online Serbian* и *Learn Serbian*. Истраживање је реализовано крајем септембра 2025. године.

Институције на којима се реализује настава српског као страног језика

Институционално организована настава српског као страног језика има дугу и разноврсну традицију, која се постепено развијала од средине XX века до данас. У том процесу формиран је велики број установа које су обележиле развој ове области – од института, преко специјализованих центара при универзитетима, до међународних славистичких центара. Њихова делатност није ограничена само на наставу језика, већ обухвата и научноистраживачки, методички, културни и издавачки рад, чиме су постављени темељи савремене методике и обезбеђена видљивост српског језика у међународном академском простору. Својим дугим трајањем, разноврсним наставним моделима и континуираном сарадњом са институцијама у земљи и иностранству, ове установе чине темељ система промоције и интернационализације српског језика и културе.

Институт за стране језике у Београду²

Институт за стране језике у Београду представља једну од институција са најдужом традицијом у Републици Србији када је реч о организовању наставе српског као страног језика. Његова историја непосредно је повезана са развојем методике наставе језика уопште, али и са кључним тренуцима у институционалном утемељењу наставе српског као страног језика у другој половини XX века. Корени Института сежу у 1949. годину и оснивање Одсека за експерименталну фонетику при тадашњем Институту за српскохрватски језик САНУ. Под вођством професора Ђорђа Костића, истакнутог лингвисте и методичара школованог у Београду, Лондону и Паризу, овај одсек је израстао у Институт за експерименталну фонетику, патологију говора и изучавање страних језика (1953). Управо у оквиру тог института постављени су темељи фонетско-аудитивне методе наставе, кроз прву фонетску лабораторију наставног типа у Србији и Европи, која је омогућила систематску примену савремених аудитивних средстава у настави језика. Као званичан почетак рада Института за стране језике узима се 1. јул 1953, када су школе страних језика у Београду и Загребу прешле под управу домаћих стручњака (KOSTIĆ I SAR. 1982: 215; ĆURIC, TANASIĆ 2007: 13). Од тада, Институт је постепено ширио делатност,

² Званична презентација Института налази се на следећој веб-адреси: <https://inst.isj.rs/>.

а настава српскохрватског као страног језика постала једна од његових централних активности. Први течај српскохрватског језика за странце одржан је 1958. године, а већ следеће године припремљени су уџбеници и аудио-материјали за студенте из иностранства (VUČKOVIĆ I SAR. 2003: 9). Већ 1963. године Институт је постао самостална установа, у оквиру које су годишње курсеве српскохрватског као страног похађале стотине странаца (в. NOVAKOVIĆ 2024b: 20). Настава је била организована у више формата: једномесечни, петомесечни и једногодишњи течајеви, прилагођени почетном и средњем нивоу, реализовани у јесењем, зимском, пролећном и летњем семестру. Уз то, Институт је организовао индивидуалне курсеве и течајеве са мањим бројем полазника, као и специјализоване програме прилагођене професионалним потребама појединаца. У методичком погледу, настава је почивала на аудио-визуелној, глобално-структурној и касније комуникативној методи, што је било у складу са најсавременијим европским тенденцијама у настави страних језика. Посебан допринос Института огледа се у издавачкој делатности. Већ 1963. године објављен је уџбеник *Почетни течај српскохрватског језика* (са преводима на енглески, француски и шпански), а касније и бројни други уџбеници и приручници који су доживели више издања (нпр. Данице Вујадиновић, Зоре Вукадиновић, Јелене Јовановић, Маше Селимовић-Момчиловић и других).

„Први публиковани уџбеник написали су сарадници Института и објавили 1963. године под називом *Почетни течај српскохрватског језика* (са преводом на енглески, француски, шпански). Овом приликом бисмо издвојили уџбенике (и радне свеске) који, узев у глобалу, имају више десетина реиздања: Данице Вујадиновић, Станице Церовић *Средњи течај српскохрватског језика* из 1963. године, Јелене Јовановић и Зоре Вукадиновић *Српскохрватски језик 1: почетни течај за странце* из 1979. године, Маше Селимовић-Момчиловић и Љубице Живанић *Српски језик 1: почетни течај за странце* из 1997. године, односно Данице Вујадиновић и Зоре Вукадиновић *Српскохрватски језик 2: средњи течај за странце* из 1983. године, Гордане Вићентијевић, Љубице Живанић и Маше Селимовић-Момчиловић *Српски језик за странце 2* из 2003. године. Уз уџбенике објављени су и бројни речници (који их прате), и то за француски (*Српскохрватско-француски речник: почетни течај за странце*, 1980), грчки (*Српскохрватско-грчки речник: почетни течај за странце*, 1982; *Српскохрватско-грчки речник: средњи течај за странце*, 1982), арапски (*Српскохрватско-арапски речник: почетни течај*, 1967; *Српскохрватско-арапски речник: средњи течај за странце*, 1984; *Српскохрватско-арапски речник: почетни течај за странце*, 1985), немачки (*Српскохрватско-немачки речник: почетни течај за странце*, 1985; *Српскохрватско-немачки речник: средњи течај за странце*, 1985) и кинески (*Српско-кинески речник*, 1999) језик” (NOVAKOVIĆ 2024b: 23).

Важан сегмент рада Института био је усмерен на проучавање методологије наставе страних језика (па и српскохрватског). Запослени у институту иницирали су, организовали и реализовали два округла стола, које, из данашње перспективе, Александар Новаковић (2022: 20) препознаје као почетак систематичних проучавања у области методике наставе српског као страног језика. Први округли сто је организован 5. јануара 1984. године на тему „Српскохрватски језик као страни”, а други 24–25. октобра 1986. године (у сарадњи за Заводом за унапређење образова-

ња и васпитања) на тему „Настава српскохрватског језика као страног”. Реферати изложени током округлих столова штампани су у двама истоименим зборницима радова, и то: 16 реферата у првом и 35 реферата у другом, чиме је утемељена нова област примењене лингвистике. Захваљујући овом дугом и разноврсном развоју, Институт представља пионирску институцију која је отворила пут каснијим универзитетским центрима и савременим школама српског језика у Србији. Са више од седам деценија традиције, Институт је израстао у савремени центар за језичко образовање, који својим програмима обухвата широк и разнолик спектар полазника – од деце предшколског узраста, преко школске омладине, до одраслих и корпоративних клијената. У том контексту, посебно место заузима настава српског као страног језика, која се данас реализује у складу са савременим европским стандардима. Програми српског као страног језика у Институту усклађени су са нивоима Заједничког европског референтног оквира за живе језике (A1–C1) и реализују се у више облика – редовни и интензивни курсеви, индивидуална и групна настава, као и онлајн-програми преко савремених платформи за учење на даљину. На тај начин омогућено је да полазници из различитих земаља и културних средина стичу језичка знања и вештине независно од тога да ли физички бораве у Србији. Курсеви су прилагођени хетерогеним потребама: неки су намењени странцима који желе да науче српски ради свакодневне комуникације, други припадницима академске заједнице који у Србији настављају студије, док су посебни програми усмерени ка пословној и стручној употреби језика. Висок квалитет наставе обезбеђује квалитетан наставнички колектив са значајним искуством у настави страних и матерњег језика. Настава се одвија на више локација у Београду, у модерно опремљеним учионицама, али и у онлајн-окружењу, што доприноси доступности и флексибилности програма. Важан сегмент рада Института представља и припрема кандидата за полагање међународно признатих испита. Овим активностима Институт потврђује своју улогу не само као националне, већ и као међународно признате установе у области језичког образовања.

Међународни славистички центар у Београду³

Међународни славистички центар (МСЦ) при Филолошком факултету Универзитета у Београду основан је 1971. године као јединствена институција у словенском свету, са мисијом да одржава и развија везе са страним проучаваоцима српског језика, књижевности и културе. Покренут на иницијативу професора Филолошког факултета у Београду, Филозофског факултета у Новом Саду и Филозофског факултета у Приштини, Центар је од самог почетка поставио амбициозне циљеве – да „на највишем научном и стручном нивоу подржава и унапређује студије српског језика на славистичким катедрама у свету” (BOJOVIĆ 2010: 163), да подстиче размену знања међу истраживачима и да омогући странцима директан контакт са српским језичким и културним наслеђем. Најпознатија активност Центра јесте *Семинар српског језика, књижевности и културе*, који се сваке године одржава од 1. до 20. септембра у Београду. Од свог оснивања до данас, семинар је окупио више хиљада учесника из Европе и света, међу којима су били студенти, докторанди, наставници, истраживачи, али и професори који српски језик преда-

3 Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <http://skr.rs/zSX6>.

ју на универзитетима у иностранству (MARKOVIĆ 1974: 303). Програм семинара обухвата: свакодневне лекторске и конverzацијске вежбе у групама прилагођеним нивоу знања и интересовањима учесника; предавања из области лингвистике, књижевности, културологије и историје; факултативне курсеве историје језика, акцентологије, народне и савремене књижевности, као и практичне радионице (нпр. учење народних песама и игара); стручне посете и екскурзије најзначајнијим културним и научним институцијама у Србији (Народна библиотека Србије, Матица српска, Вуков и Доситејев музеј, Музеј савремене уметности) и културно-историјским споменицима (Жича, Студеница, Манасија, Тршић, Пећка патријаршија и др.) (в. NOVAKOVIĆ 2024b: 80–81). Другим речима, све активности „прожимају тековине језичке културе и књижевности, али и традиције, историје, науке, староградске и рок музике, позоришта, филма и сл.” (NOVOKMET 2016: 85). Оно што овај семинар чини посебно вредним јесте чињеница да учесници имају прилику да језик уче и усавршавају у аутентичном окружењу, кроз свакодневну комуникацију са изворним говорницима, али и кроз живи додир са културним наслеђем Србије. Управо тај елемент непосредности и практичности издваја МСЦ у односу на многе сличне институције у региону. Други стуб делатности Центра представља *Научни састајанак славистија у Вукове дане*, међународна научна конференција, која од 1971. године редовно окупља водеће истраживаче из области србистике и славистике. Први скуп отворио је академик Павле Ивић, наглашавајући његов радни, (не)формални карактер и потребу за живим дијалогом међу истраживачима. Током деценија, овај састанак је прерастао у традиционалну институцију која не само да рефлектује најновија научна кретања, већ и усмерава будуће токове истраживања у српској и словенској филологији. Сваки скуп тематски је усмерен на актуелна питања – од југославистике у свету, преко методике наставе српског као страног језика, до савремених теоријских и културолошких интерпретација српске књижевности. Резултати рада публикују се у зборнику/часопису *Научни састајанак славистија у Вукове дане*, који је данас једна од најзначајнијих серијских публикација у области славистике, препозната и у међународним оквирима.⁴ Иако су семинар и научни састанак примарно усмерени на ширу славистичку заједницу, њихов значај за развој наставе српског као страног језика је немерљив. Лекторске вежбе и курсеви током семинара омогућили су стварање првих систематизованих приступа у настави, а из њих су проистекли уџбеници и приручници који се деценијама/годинама користе у наставној пракси: *Српски језик за сѝранце* (1985) Боже Ђорића,⁵ *Говоримо српски* (2001) и *Лекторске вежбе* (2010) Јелице Јокановић Михајлов и Весне Ломпар. Наведеним публикацијама Кристина Ђорђевић (2018: 25) додаје и приручнике: *Српски са лакоћом* (2017), *Српска чистанка* (2018), као и публикацију *Пушчевима српској језика, књижевности и културе 1 и 2* (2015). Тиме је Центар постао не само наставна већ и издавачка и методичка база за српски као страни

4 Са једне стране, она је „збир монографија, зборника од којих сваки има своју специфичну тему и наслов”, а, с друге стране, „серијска публикација” са категоријом часописа од националног значаја – М51 (GOLUBOVIĆ 2016: 51–52).

5 Вељко Брборић (2014: 603) сматра да ће уџбеник „бити књига с најдужим трајањем”, за коју је „тешко је замислити да ће добити конкуренцију када је у питању временски период којим су подучаване бројне генерације странаца нашем језику”.

језик, а више од пет деценија постојања и рада показује да МСЦ није само институција која организује курсеве и научне скупове, већ стратешка тачка у интернационализацији српског језика и културе. Кроз његове програме прошле су хиљаде студената и професора из Европе, Сједињених Америчких Држава и других делова света, од којих су многи касније постали лектори и професори српског језика на престижним универзитетима. Захваљујући свему наведеном, можемо закључити да Центар има важну улогу у изградњи србистичке мреже у иностранству и очувању њене видљивости у оквиру славистике.

Центри за учење српског као страног језика при државним универзитетима у Републици Србији и Републици Српској

Настава српског као страног језика у Републици Србији и Републици Српској је током деценија добила јасне институционалне оквире кроз оснивање специјализованих универзитетских центара. Ови центри представљају носиоце наставе, али и средишта научних, културних и методичких активности, чиме значајно доприносе интернационализацији универзитета и промоцији српског језика и културе у свету. Основани су на државним филолошким/филозофским факултетима у Републици Србији и Републици Српској – у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу и Бањој Луци.

Центар за српски као страни језик на Филолошком факултету у Београду⁶

Једно од најважнијих места на којима се систематски организује настава српског као страног језика јесте Центар за српски као страни језик при Филолошком факултету Универзитета у Београду. Основан 1986. године, Центар је у протекле четири деценије изградио углед водеће институције у овој области, која је наставу реализовала и у историјски изазовним околностима (в. DEŠIĆ 2007: 7). Наставни програми усклађени су са *Заједничким европским референцијним оквиром за језике* (A1–Ц2) и обухватају опште једносеместралне и двосеместралне курсеве, специјализоване и интензивне програме, као и летњу школу и онлајн-курсеve за почетнике (NIKOLIĆ, MASTOD 2023). Поред редовне наставе, у Центру се спроводе припремни програми за стране стипендисте у оквиру националних пројеката *Свети у Србији* и *Србија за Србе из региона*, чиме се директно подстиче мобилност и интернационализација студија у Србији. Наставу у Центру похађало је више хиљада полазника из преко сто земаља света, различитог узраста и мотивације – од студената на размени и истраживача, преко дипломата и пословних људи, до особа српског порекла које желе да обнове језик својих предака (в. KRAJIŠNIK, MARINKOVIĆ 2002). Значај овог Центра није ограничен само на наставу, већ и на развој научноистраживачког и педагошког рада. Организовањем међународне конференције *Српски као страни језик у теорији и пракси* (2006, 2010, 2014, 2018, 2022), Центар је постао средиште размене идеја и резултата истраживања из области методике наставе, лингвистике и културологије. До сада је објављено укупно пет зборника, које је професорка Весна Крајишник (2016: 10) оценила као „својеврсне методичке приручнике за све који се баве овом врстом наставе”, а професорка Милка Николић

6 Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <http://www.learnserbian.fil.bg.ac.rs>.

(2023: 26) као сведочанство о развоју методике наставе српског као страног језика „у корак са актуелним научним парадигмама лингводидактике у свету”. Уједно, Центар реализује и мастер академски програм *Српски језик као страни*, који од 2015. године образује нове генерације стручњака способних да предају српски језик странцима у различитим контекстима. Поред тога, Центар активно сарађује са универзитетима и институцијама у земљи и иностранству, учествује у креирању наставних стандарда и изради корпуса српског као страног језика, као и у бројним културним и научним пројектима. Оваква ширина деловања, која обједињује наставне, научне и културне активности, чини га једним од најзначајнијих институционалних ослонаца у процесу промоције и интернационализације српског језика и културе.

Центар за српски језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду⁷

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду представља једно од најзначајнијих места на којима се развија и институционализује настава српског као страног језика. У оквиру Центра за српски језик као страни, основаног 2001. године, реализује се више типова програма намењених странцима – од краткорочних курсева језика и културе, преко летњих школа, до семестралне и годишње наставе усклађене са нивоима Заједничког европског референтног оквира (A1–Ц2) (в. SUBOTIĆ, BJELAKOVIĆ 2007). Настава је намењена полазницима различитог узраста, образовног и културног профила: студентима и истраживачима који бораве у Новом Саду у оквиру међууниверзитетске размене, дипломатама и пословним људима, као и припадницима дијаспоре који желе да обнове знање матерњег језика својих предака. Посебно је важно да су ови програми осмишљени тако да обухвате не само језичку компетенцију већ и културолошку компоненту, кроз радионице, екскурзије и тематска предавања, чиме се омогућава целовито упознавање са српским културним простором. Филозофски факултет у Новом Саду истовремено има и дугу традицију у образовању наставника за рад са странцима, јер су кроз наставу, семинаре и научне скупове развијани савремени модели методике и материјали који се данас примењују у наставној пракси. Од 2014. године на Факултету постоји мастер програм *Српска филологија: српски као страни језик* чији основни циљ јесте образовање и оспособљавање стручњака за организовање и реализацију наставе српског као страног језика. Организовањем *Летње школе српског језика, културе и историје*, као и специјализованих курсева намењених студентима славистике, ова институција је постала један од централних пунктова у мрежи промоције српског језика. Уз то, активна сарадња са другим домаћим и иностраним универзитетима, као и учешће у међународним пројектима, омогућавају континуирано унапређивање наставних програма и методичког приступа. На тај начин Филозофски факултет у Новом Саду заузима важно место у систему институција које доприносе интернационализацији српског језика и културе, градећи репутацију важног националног центра у овој области.

Центар за српски као страни, завичајни и нематерњи језик на Филозофском факултету у Нишу⁸

⁷ Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <https://srpski-strani.com>.

⁸ Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <https://learn-serbian.filfak.ni.ac.rs>.

Центар за српски као страни, завичајни и нематерњи језик при Филозофском факултету у Нишу основан је 2013. године као резултат настојања Департамента за србистику да систематизује и унапреди наставу српског као страног језика. Од оснивања до данас његов рад је обележен континуитетом и развојем – од првих часова за странце и ученике из дијаспоре до успостављања разноврсних курсева и тестирања. Центар је у протеклих дванаест година изнедрио значајне резултате: реализовани су бројни курсеви, креирани савремени наставни материјали, развијени дигитални алати за тестирање знања и објављен велики број научних и методичких радова (в. NOVAKOVIĆ 2021). Истовремено, ангажовани наставници покренули су и специјализовани часопис за наставу српског као страног, завичајног, матерњег и нематерњег језика под називом *Лингвометодика* (в. NOVAKOVIĆ 2025d). Посебан значај Центра огледа се у разноврсности курсева које нуди полазницима различитог узраста и предзнања. Организују се индивидуални (индивидуални курс и онлајн-курс путем платформе као што су *Zoom* и *Google Meet*) и групни курсеви (почетни, средњи и напредни ниво). Осим тога, реализују се и припремни интензивни курсеви за студенте из Кине, за студенте на размени, као и бесплатни курсеви за нишке средњошколце из иностранства. Сви програми праћени су улазним и завршним тестирањем, чиме се обезбеђује квалитет и транспарентност у стицању сертификата. Захваљујући таквој структури наставе, Центар је постао једна од кључних институција за промоцију српског језика и културе међу странцима, али и значајна подршка образовном систему Србије у процесу интеграције иностраних ученика и студената.

Центар за српски као страни језик на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу⁹

Центар за српски као страни језик при Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу основан је 2015. године као најмлађа институција овог типа у Републици Србији. Од академске 2015/2016. године до данас, његова делатност усмерена је на промовисање српског језика и културе, интернационализацију Универзитета у Крагујевцу и подстицање научних и методичких истраживања у области наставе српског као страног језика (в. NIKOLIĆ, OBRADOVIĆ 2024). У протеклих десет година Центар је изградио сопствену стратегију развоја и прилагођавао своје програме образовном контексту и потребама полазника. Посебно је значајно то што су наставници Центра дали допринос развоју лингвометодике, пријављивањем првих докторских дисертација у овој области на Филолошко-уметничком факултету, учешћем на научним скуповима и објављивањем бројних радова. Када је реч о наставним активностима, Центар организује више врста курсева прилагођених различитим потребама и нивоима знања полазника: општи курс (једносеместрални или двосеместрални), припремни курс (онлајн или уживо, у трајању од четири недеље), специјални курс (интензивни, двонедељни) и општи курс са елементима курса за посебне намене, намењен пре свега студентима медицине. Поред тога, реализују се ванучионичке и промотивне активности – од посета културним манифестацијама у Крагујевцу до интерактивних кратких курсева у оквиру *Међународне недеље Универзитетa*. Центар такође организује испите и издаје сертификате и потврде о зна-

⁹ Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <http://skr.rs/zS86>.

њу српског језика, што је важно за упис на факултете или конкурисање за посао. На тај начин Центар у Крагујевцу није само место учења језика већ и значајна институција која подстиче интеркултурни дијалог, академску сарадњу и научни развој. Центар за српски језик као страни на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци¹⁰

Иако званично основан тек 2023. године, Центар за српски језик као страни при Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци има дугу традицију која почиње већ 2000/2001. године, када су први студенти из Грчке похађали курсеве на Филозофском факултету. Од 2018. године настава је добила организованију форму, укључујући курсеве за студенте на размени, стране лекторе и ширу јавност. Поред општих курсева и културно-образовних активности, настава српског језика реализује се и на Медицинском факултету, где је похађају студенти из Индије, Турске, Бангладеша, Јемена, Азербејџана и Немачке, који медицину студирају на енглеском језику (в. BABIĆ I SAR. 2024). Иако је постигнут значајан напредак, Центар у Бањој Луци још увек има простора за развој. Потребно је даље унапређивање наставних програма, организовање специјализованих и летњих интензивних курсева, акредитација нових предмета за студенте на размени и развој обука за наставнике српског језика у иностранству. Разлике у почетном знању и мотивацији студената из различитих културних средина указују на потребу за методичком иновацијом и индивидуализованим приступом. Захваљујући томе, овај Центар има потенцијал да се у наредним годинама позиционира као водећи центар за српски као страни језик у Републици Српској, истовремено доприносећи интернационализацији Универзитета у Бањој Луци и широј афирмацији српског језика и културе.

Лекторати српског језика при иностраним универзитетима

Лекторати српског језика представљају једну од најзначајнијих карика у систему интернационалне репрезентације нашег језика и културе. Њихов настанак везује се за период након Другог светског рата, када је југословенска држава, кроз успостављање билатералних споразума са бројним земљама Европе и света, активно ширила утицај у области образовања и културе. У том контексту, лекторати су били не само места изучавања српскохрватског, а касније српског језика, већ и институционални механизми културне дипломатије и потврда интернационалног статуса српског језика који „на бројним катедрама био на другом месту, одмах из руског језика, који је с правом имао примат” (BRBORIĆ 2018: 22). Весна Крајишник (2014: 221–222) сматра да постоје три модалитета изучавања српског као страног језика у иностранству: 1. конвенцијски лекторати организовани на основу уговора између надлежних државних институција, 2. настава српског језика у оквиру славистичких или других хуманистичких студија и 3. студијска настава српског језика у оквиру студија славистике. Важност лектората је вишедимензионална. Пре свега, они омогућавају систематско изучавање српског језика у иностраним академским центрима, чиме директно подстичу ширење србистичких истраживања, превођење и афирмацију српског језика, књижевности и историје, као и одржавање културних и дипломатских веза. Лекторат је често први и једини формални контакт студената страног универзитета са српским језиком, а самим тим и са културним,

¹⁰ Званична презентација Центра налази се на следећој веб-адреси: <http://skr.rs/zSiz>.

историјским и друштвеним контекстом Републике Србије и Републике Српске. Поред тога, они имају незамењиву улогу у образовању будућих преводаца, дипломата, истраживача и културних посредника. Ипак, функционисање лектората прати велики број изазова. Још од деведесетих година, када је распад заједничке државе довео до политичког и институционалног преименовања многих лектората у хрватске, бошњачке или црногорске, српски лекторати суочавају се са проблемима опстанка. Додатни терет чине нерешена питања финансирања, статуса лектора, као и снабдевања адекватним наставним материјалима. Лектори се често налазе у изолованом положају – без подршке матичних институција, уз недовољне плате и несређен социјални статус, а њихов рад опстаје захваљујући личном ентузијазму и посвећености. Притом, „ниједна државна установа нема цјеловите податке ни о броју ни о дистрибуцији лектората српског језика” (KRAJIŠNIK 2014: 219). Методичари наставе и наставници-практичари су своју пажњу током двехиљадитих година посветили проучавању статуса лектората српског језика у Европи и свету, бележећи све релевантне чињенице о њиховом раду и начину функционисања, што данас представља драгоцен податак о кретању њиховог броја након распада заједничке државе. У радовима насталим у периоду од 1997. до 2018. године забележени су сви важни подаци о земљама у којима се српски језик изучава кроз неки од три модалитета – тачније, 25 европских земаља и 4 светске (Сједињене Америчке Државе, Кина, Јужна Кореја, Аустралија). Наравно, узимајући у обзир европске земље, свакако је већина места за изучавање српског језика присутно у словенским (Бугарској, Русији, Македонији, Пољској, Украјини, Белорусији, Чешкој Републици, Словачкој, Словенији и Македонији), мада их има и у осталим европским државама (Француској, Италији, Немачкој, Аустрији, Белгији, Великој Британији, Данској, Мађарској, Норвешкој, Румунији, Шпанији, Швајцарској, Шведској, Холандији).¹¹ Ипак, тај број је далеко мањи него што је био крајем XX века, што сведочи о паду институционалне подршке и о недовољној стратегији државе у погледу очувања и развоја лектората.¹² Упркос чињеничном стању, савремени тренутак јасно показује да лекторати нису само академски ресурс већ и питање културне и националне политике. Њихово очување и јачање захтевају системско деловање – прецизан попис и мапирање постојећих лектората, уређену законску регулативу за избор и финансирање лектора, као и снажнију сарадњу универзитета и државних институција. У супротном, ризикује се губитак једног од најмоћнијих инструмената културне дипломатије Србије. Управо због тога лекторати треба да се посматрају не као трошак већ као улагање у будућност – у образовање, културу и међународни углед српског језика.

Народни/раднички универзитети у земљи

Током друге половине XX века народни и раднички универзитети имали су значајну улогу у просветном, културном и друштвеном животу Југославије. Њи-

11 „Српскохрватски је тако изучаван на двоцифреном броју катедара у Француској, Италији, Немачкој и Пољској, али га је било и по целој Европи и на славистичким катедрама изван европског континента (Азија, Америка, Аустралија)” (BRBORIĆ 2018: 23).

12 О начину на који је представљено функционисање лектората у медијима прочитати: NOVAKOVIĆ 2023с.

хова првобитна мисија била је усмерена ка општој просвећености народа – смањењу неписмености, културном уздизању и ширењу знања међу радним људима и грађанима.¹³ Убрзо су постали институције у којима се, поред стручних курсева и културних активности, одвијала и настава страних језика, а у специфичним околностима и настава српског као страног језика (в. DEŠIĆ 1990). Посебно је важно нагласити да су ови универзитети били мрежа у којој се могло брзо и ефикасно организовати образовање странаца који су долазили у земљу на школовање или усавршавање. „Препрека нормалном студирању била је чињеница да се на факултетима настава изводила на српскохрватском језику, што је представљало тешкоћу” (LAZIĆ 2009: 64). Како би се држављани арапских земаља уклопили у друштвену заједницу тадашње заједничке државе, настава српскохрватског језика организована је при народним и радничким универзитетима у већим градовима наше земље. Такви примери постоје у Крушевцу, Нишу, Краљеву, Чачку, Смедеревској Паланци, Великој Плани и другим градовима. Раднички универзитет у Крушевцу, на пример, организовао је током осамдесетих година XX века интензивне курсеве српскохрватског језика за ученике из Либије, омогућивши им да наставе школовање у области здравства (в. NOVAKOVIĆ 2023b). То није био усамљен случај – сличне иницијативе биле су распрострањене широм земље, у складу са политиком несврстаности и споразумима о сарадњи које је Југославија закључивала са афричким и азијским земљама (в. JAĆIMOVIĆ 2022). За разлику од универзитетских центара, где је настава српског као страног добила институционализовани облик, народни и раднички универзитети били су усмерени на практичне потребе: брзо савладавање језика ради интеграције у школски систем, радне колективе или друштвено окружење. Курсеви су били интензивни, са више десетина часова недељно, и често су обухватили и ваннаставне активности – екскурзије, спортска такмичења, културна дешавања – како би се ученици што боље упознали са језиком и културом земље домаћина. Иако данас ове институције све више губе своју некадашњу улогу и многе престају са радом, њихово место у историји наставе српског као страног језика остаје важно. Управо захваљујући њима српски језик су учили и усвајали многи млади људи који су у Југославију долазили у оквиру међудржавних споразума. Сећања тих ученика, као и сачувани архивски документи, сведоче да су народни и раднички универзитети били простори културне размене и мостови пријатељства између народа. У том смислу, када данас говоримо о местима где се учи српски као страни језик, не смемо занемарити улогу ових институција. Оне су биле значајан, мада често недовољно истакнут део мреже образовних установа које су странцима омогућавале да кроз језик и културу постану део заједнице у којој су живели и учили.

Војне школе и инострани заводи

Поред универзитетских катедри, центара за српски као страни језик, лектората, важно место у историјском развоју наставе српског као страног језика заузимају и специјализоване институције као што су војне школе и инострани заводи. Оне су у одређеним друштвено-историјским контекстима имале задатак да обуча-

¹³ Активности народних универзитета спровођене су кроз предавања из разних области, усмене новине, курсеве страних језика, музичке и књижевне вечери и свечане академије.

вају полазнике не само за свакодневну комуникацију, већ превасходно за обављање дипломатских, војнополитичких и обавештајних задатака на српском говорном подручју. Настава је реализована како на домаћем тлу тако и у иностранству, у склопу припреме нових кадрова. Тако Радослав Ђерић (1984: 68) пише о изучавању српскохрватског као страног језика при Југословенској народној армији у временском оквиру од шест до осам месеци: „Када је пре неколико година учење СХ језика као страног постало актуелно у Армији, знали смо шта треба да постигнемо (оспособити странце да на нашем језику активно прате наставу у војним школама)”. Када је реч о изучавању српског као страног језика у иностранству, Александар Новаковић (2024b; 2025b) издваја више института и завода на тлу Сједињених Америчких Држава – Завод за инострану службу (енг. *Foreign Service Institute*), Војну школа језика (енг. *U.S. Army Language School*, касније *Defense Language Institute*) и др. У оквиру наведених институција реализовани су интензивни течајеви српскохрватског језика и припремани обимни уџбенички комплети, који су коришћени не само ради овладавања основним граматичким и лексичким системом већ и ради оспособљавања полазника за интеграцију у културни, друштвени и политички живот. Другим речима, настава је имала и има строго практични карактер: акценат је био на савладавању комуникацијских образаца, разумевању војне и дипломатске терминологије, као и оријентацији у културном простору. Њихов значај је двострук: с једне стране, они сведоче о интернационалном статусу српског (односно српскохрватског) језика у време Хладног рата, када је познавање језика Југославије било стратешки важно за западне земље. С друге стране, уџбеници настали у овом контексту представљају једне од првих систематски разрађених и методички заснованих материјала за учење српског као страног језика.

Приватне школе српског као страног језика

У савременом контексту наставе српског као страног језика, приватне школе су се наметнуле као значајан и динамичан фактор који је преузео улогу коју су некада имали народни и раднички универзитети. Њихов настанак и развој условљени су друштвено-политичким приликама и променама на тржишту рада, али и порастом броја иностраних ученика заинтересованих за учење српског језика. Затварање традиционалних установа током последњих деценија оставило је празнину у систему, коју су приватне школе успешно попуниле, ослањајући се на принципе тржишне економије и прилагођавајући своје програме потребама полазника. Иако не постоји званична статистика о њиховом броју, на основу доступних података на интернету и на друштвеним мрежама може се проценити да у Србији данас делује неколико десетина приватних школа, углавном концентрисаних у већим градским центрима као што су Београд и Нови Сад, али и са све већим бројем онлајн-школа које своје програме реализују преко дигиталних платформи. Настава се одликује високим степеном флексибилности и прилагођености индивидуалним потребама. Курсеве које приватне школе реализују одликује широка разноврсност. Најчешћи су групни курсеви за различите нивое знања (од А1 до Ц1 по *Заједничком европском референцијном оквиру*). Ови курсеви се могу организовати као редовни, са недељним часовима током више месеци, или као интензивни, убрзаног темпа, нарочито током летњих месеци. Важан део понуде чине индивидуални часови или часови у малим

групама, који омогућавају персонализован приступ и прилагођавање специфичним потребама полазника – било да је реч о припреми за свакодневну комуникацију, стручној употреби језика или академским циљевима. Осим наведеног, поједине школе организују и специјализоване курсеве намењене одређеним професионалним групама, као што су дипломате, пословни људи или студенти који се припремају за студије у Србији. Посебну нишу чине курсеви за децу и омладину српског порекла из дијаспоре, који комбинују језичку наставу са елементима културе, традиције и историје, а неретко се реализују и летње школе или краткорочне интензивне програме, који обједињују језичку наставу и културне активности као што су излети, радионице или курсеви кувања традиционалних јела. Значајан сегмент функционисања приватних школа чини и употреба савремених информационо-комуникационих технологија; онлајн-настава преко платформе као што су *Zoom*, *Google Meet* или *ClassIn* постала је доминантан облик рада, нарочито у условима ограничених финансијских ресурса. Александар Новаковић (2025a: 54–60) истиче да ове установе запошљавају више десетина предавача, углавном дипломираних србиста, али и филолога других профила. Њихов рад прати висок степен професионалне обуке, а поједине школе организују и унутрашње едукације ради усклађивања са специфичним методичким захтевима наставе српског као страног језика. Када је реч о наставним материјалима, најчешће се користе уџбеници Института за стране језике (*Реч по реч*, *Више од речи*), Центра „Азбукум” (*Учимо српски 1 и 2*, *Сујер српски*), као и материјали Филозофског факултета у Новом Саду (*Научимо српски 1 и 2*). Осим наведеног, користе се и уџбеници и приручници чији су аутори оснивачи приватних школа и запошљени наставници (в. NOVAKOVIĆ 2025c). На основу свега реченог, можемо закључити да приватне школе данас имају двоструку улогу: с једне стране оне задовољавају растућу потребу за учењем српског језика у условима глобалних миграција и мобилности, а с друге стране својим деловањем директно подстичу развој методике наставе, указујући на бројна отворена теоријска и практична питања. Иако већина њих функционише у формату микро предузећа, њихов утицај је све значајнији, а број школа и полазника бележи стални раст. Другим речима, приватне школе попуњавају празнину насталу гашењем традиционалних установа, обезбеђују нова радна места за наставнике и стварају простор за развој иновативне наставне праксе, чиме дају снажан допринос популаризацији и стабилизацији методике наставе српског као страног језика у савременом друштву.

Онлајн-платформе

За разлику од некадашњих радничких и народних универзитета, који су у другој половини XX века представљали важне институције за реализацију наставе српског као страног језика, данашње време доноси нове (дигиталне) просторе у којима се учи српски језик као страни. То више нису учионице са школским клупама, већ виртуелне сале и дигиталне платформе које повезују наставнике и ученике из различитих крајева света. Међу најпознатијим таквим платформама данас издвајају се *iTalki*, *Preply* и *AmazingTalker* (NOVAKOVIĆ 2025a). Оне функционишу као посредници: омогућавају ученицима да пронађу предаваче, а предавачима да понуде своје услуге и успоставе радни однос са полазницима курса. Настава се одвија индивидуално, у формату један-на-један, најчешће путем *Zoom*-а или других алата

за видео-комуникацију. *iTalki* је једна од најстаријих и најпознатијих платформи, са великим бројем регистрованих корисника. Она је омогућила да српски језик поста- не видљив на глобалном тржишту, нудећи студентима из читавог света могућност да лако пронађу предаваче. Платформа *Preply* је стекла значајан углед захваљујући доброј организацији профила и методолошки пажљиво креираним биографијама предавача. Према истраживањима, управо на овој платформи лакше је уочити при- мере професионално уобличених профила, што доприноси јаснијем представљању понуде и бољем одабиру наставника од стране ученика. *AmazingTalker*, пак, пред- ставља новију и динамичнију платформу, која привлачи велики број предавача, али и открива одређене слабости. Као што истраживања показују, упркос званичној политици о „висококвалификованим наставницима”, у пракси је видљиво да мно- ги предавачи нису завршили студије српског језика и књижевности, већ долазе из других области. Све три платформе заједно сведоче о великој промени у наставној пракси: од физичког простора радничких универзитета до виртуелних учионица глобалних платформи. С једне стране, оне демократизују приступ настави српског језика, чинећи га доступним свима који имају интернет-конекцију. С друге стране, постављају и озбиљне изазове: питање професионалних компетенција наставни- ка, одсуство институционалне контроле квалитета и опасност комерцијализације наставног процеса. Ипак, не може се занемарити њихова улога у популаризацији српског као страног језика. Захваљујући њима, српски језик данас уче појединци који можда никада не би дошли у Србију или уписали формални курс у институ- ционалним центрима. Тиме дигиталне платформе постају модерни еквивалент не- кадашњих народних универзитета – нови простори сусрета, размене и учења, али у складу са духом и потребама XXI века.

Закључак

Сагледавање институција у којима се реализује настава српског као стра- ног језика у XXI веку показало је да овај образовни сегмент карактерише изузетна динамичност и разноврсност. Од пионирских института и универзитетских цен- тара који су поставили темеље овој врсти наставе, преко радничких универзитета и различитих завода, па све до савремених приватних школа и онлајн-платфор- ми, развој наставе српског као страног језика одвијао се у више праваца, али са јединственим циљем – да обезбеди доступност и квалитет учења српског језика, културе и историје у глобалном контексту. Ова разноликост институционалних модела сведочи о томе да је српски као страни језик већ одавно превазишао окви- ре националне језичке политике и постао значајан фактор културне дипломатије и међународне академске сарадње. Посебно је значајно што у савременим условима онлајн-образовање није само допуна традиционалним облицима наставе, већ чини један од њених централних модалитета. Присуство српског језика на платформама као што су *Preply*, *iTalki* или *AmazingTalker* омогућава да он постане видљив и до- ступан на глобалном тржишту језичког образовања, што доноси нове могућности, али и нове изазове у погледу стандардизације наставе, обуке наставника и израде квалитетних наставних материјала. У том контексту, академске и истраживачке институције остају незаменљиви ослонац, јер обезбеђују научно заснован приступ, развијају наставничке компетенције и постављају методичке стандарде. Имплика-

ције спроведеног истраживања могу се сагледати на више нивоа. На плану језичке политике оне указују на потребу за систематичнијим праћењем и умрежавањем институција које се баве наставом српског као страног језика, како би се обезбедила њихова видљивост и координација у међународним оквирима. На методичком плану резултати упућују на значај развоја хибридних модела наставе који комбинују традиционалне и дигиталне ресурсе, чиме се обезбеђује флексибилност и приступачност за различите категорије полазника. На културном плану ширење наставе српског као страног језика представља моћан инструмент ширења националних интереса, јер омогућава не само учење језика већ и продубљено разумевање културе, историје и друштва Србије. Сагледано у целини, институционални оквири у којима се учи српски као страни језик данас представљају живи систем који се континуирано прилагођава глобалним околностима. Будућа истраживања требало би усмерити на компаративну анализу ефеката различитих модела наставе, као и на израду стратегија које ће обезбедити дугорочну одрживост и квалитет наставе српског језика у међународном простору. Само таквим интегрисаним приступом може се обезбедити да српски као страни језик остане релевантан, конкурентан и привлачан избор за све оне који желе да га уче – било из академских, професионалних или личних разлога.

Цитирана литература

- BABIĆ I SAR. 2024: Babić, Biljana, Aleksandar Popović, i Aleksandra Savić. „Srpski kao strani jezik na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci”. *Lingvometodika*, 1, 2024, str. 61–72. [orig.] Бабић, Биљана, Александар Поповић, и Александра Савић. „Српски као страни језик на Медицинском факултету Универзитета у Бањој Луци”. *Лингвометодика*, 1, 2024, стр. 61–72.
- BOJOVIĆ 2010: Bojović, Zlata. „Četrdeset godina Međunarodnog slavističkog centra na Filološkom fakultetu u Beogradu”. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, 76, 2010, str. 163–168. [orig.] Бојовић, Злата. „Четрдесет година Међународног славистичког центра на Филолошком факултету у Београду”. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 76, 2010, стр. 163–168.
- BRBORIĆ 2014: Brborić, Veljko. „Knjiga koja traje: (udžbenik Srpski za strance Bože Ćorića)”. *Srpski jezik*, 19, 2014, str. 595–604. [orig.] Брборић, Вељко. „Књига која траје: (уџбеник Српски за странце Боже Ћорића)”. *Српски језик*, 19, 2014, стр. 595–604.
- BRBORIĆ 2018: Brborić, Veljko. „Budućnost lektorata srpskog jezika sa osvrtom na prošlost i sadašnjost”. *MSC, saopštenja*, 48(1), 2018, str. 21–30. [orig.] Брборић, Вељко. „Будућност лектората српског језика са освртом на прошлост и садашњост”. *МСЦ, саопштења*, 48(1), 2018, стр. 21–30.
- DEŠIĆ 1990: Dešić, Milorad. „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog: dosadašnja iskustva i naredni zadaci”. *Učenje jezika, komunikativni pristup i obrazovanje*. Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti, 1990, str. 233–237.
- DEŠIĆ 2007: Dešić, Milorad. „Dvadeset godina rada Centra za srpski kao strani jezik”. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*. Ur. M. Dešić. Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 2007, str. 7–11. [orig.] Дешић, Милорад. „Двадесет година рада Центра за српски као страни језик”. *Српски као страни језик у теорији и пракси*. Ур. М. Дешић. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2007, стр. 7–11.
- ĐERIĆ 1984: Đerić, Radoslav. „O nastavi srpskohrvatskog jezika kao stranog u JNA”. *Okrugli*

- sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”. Ur. P. Vučković. Beograd: Institut za strane jezike, 1984, str. 68–69.
- ĐORĐEVIĆ 2018: Đorđević, Kristina. „Udžbenici i priručnici srpskog jezika kao stranog”. *Lingvističke aktuelnosti*, 31, 2018, str. 20–33. [orig.] Ђорђевић, Кристина. „Уџбеници и приручници српског језика као страног”. *Лингвистичке актуелности*, 31, 2018, стр. 20–33.
- ĐURIĆ 1984: Đurić, Ostoja. „Uvodna reč”. *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Ur. P. Vučković. Beograd: Institut za strane jezike, 1984, str. 5–8.
- GOLUBOVIĆ 2016: Golubović, Ana. *Bibliografije iz oblasti lingvistike u naučnoj periodici XIX i XX veka*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet, 2016. [orig.] Голубовић, Ана. *Библиографије из области лингвистике у научној периодици XIX и XX века*. Докторска дисертација. Београд: Филолошки факултет, 2016.
- IVIĆ 1998: Ivić, Pavle. *Pregled istorije srpskog jezika*. Prir. A. Mladenović. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998. [orig.] Ивић, Павле. *Преглед историје српског језика*. Прир. А. Младеновић. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1998.
- JACIMOVIĆ 2022: Jaćimović, Jovana. *Nastava srpskog kao stranog jezika na Narodnom Univerzitetu u Nišu*. Master rad. Niš: Filozofski fakultet, 2022 [orig.] Јаћимовић, Јована. *Настава српског као страног језика на Народном Универзитету у Нишу*. Мастер рад. Ниш: Филозофски факултет, 2022.
- KOSTIĆ I SAR. 1982: Kostić, Đorđe, Smiljka Vasić, Vladislava Knaflić, i Stevan Petar. „Jezička kultura u sredstvima javnog obaveštavanja”. *Književni jezik*, 11(4), 1982, str. 215–218.
- KRAJIŠNIK 2014: Krajišnik, Vesna. „Lektorati srpskog jezika”. *Zbornik Instituta za srpski jezik SANU II: Srpski jezik i aktuelna pitanja jezičke politike*. Ur. Sreto Tanasić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2014, str. 217–226. [orig.] Крајишник, Весна. „Лекторати српског језика”. *Зборник Института за српски језик САНУ II: Српски језик и актуелна питања језичке политике*. Ур. Срето Танасић. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2014, стр. 217–226.
- KRAJIŠNIK 2016: Krajišnik, Vesna. „Neka pitanja iz metodike nastave srpskog kao stranog jezika”. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*. Ur. V. Krajišnik. Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 2016, str. 7–26. [orig.] Крајишник, Весна. „Нека питања из методике наставе српског као страног језика”. *Српски као страни језик у теорији и пракси III*. Ур. В. Крајишник. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2016, стр. 7–26.
- LAZIĆ 2009: Lazić, Milorad. „Neki problemi stranih studenata na jugoslovenskim univerzitetima šezdesetih godina HH veka, s posebnim osvrtom na afričke studente”. *Godišnjak za društvenu istoriju*, 2, 2009, str. 61–78. [orig.] Лазић, Милорад. „Неки проблеми страних студената на југословенским универзитетима шездесетих година XX века, с посебним освртом на афричке студенте”. *Годишњак за друштвену историју*, 2, 2009, стр. 61–78.
- MARINKOVIĆ 2010: Marinković, Mirjana. „Srpski jezik u Osmanskom carstvu: Primer četvorojezičnog udžbenika za učenje stranih jezika iz biblioteke sultana Mahmuda I”. *Slavistika*, 14, 2010, str. 280–298. [orig.] Маринковић, Мирјана. „Српски језик у Османском царству: Пример четворојезичног уџбеника за учење страних језика из библиотеке султана Махмуда I”. *Славистика*, 14, 2010, стр. 280–298.
- MARKOVIĆ 1974: Marković, Slobodan. „Rad MSC u periodu od 1971. do 1974. godine”. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 4, 1974, str. 305–320. [orig.] Марковић, Слободан. „Рад МСЦ у периоду од 1971. до 1974. године”. *Научни састанак слависта у*

Вукове дане, 4, 1974, стр. 305–320.

- NIKOLIĆ 2023: Nikolić Mastod, Biljana. „О Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду”. *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi* V. Ур. V. Крајишник. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2023, стр. 7–18. [orig.] Николић Мастоод, Биљана. „О Центру за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду”. *Српски језик као страни у теорији и пракси* V. Ур. В. Крајишник. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2023, стр. 7–18.
- NIKOLIĆ, OBRADOVIĆ 2024: Nikolić, Milka, i Mirjana Obradović. „Aktivnosti Centra za srpski kao strani jezik na Filološko-umetničkom fakultetu (Kragujevac)”. *Lingvometodika*, 1, 2024, стр. 47–60. [orig.] Николић, Милка, и Мирјана Обрадовић. „Активности Центра за српски као страни језик на Филолошко-уметничком факултету (Крагујевац)”. *Лингвометодика*, 1, 2024, стр. 47–60.
- NOVAKOVIĆ 2021: Novaković, Aleksandar. „Aktivnosti Centra za srpski kao strani i nematernji jezik Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu od osnivanja do danas”. *Philologia Mediana*, 13, 2021, стр. 949–971. [orig.] Новаковић, Александар. „Активности Центра за српски као страни и нематерњи језик Филозофског факултета Универзитета у Нишу од оснивања до данас”. *Philologia Mediana*, 13, 2021, стр. 949–971.
- NOVAKOVIĆ 2022: Novaković, Aleksandar. *Uvod u metodiku nastave srpskog kao stranog jezika*. Niš: Filozofski fakultet, 2022. [orig.] Новаковић, Александар. *Увод у методику наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет, 2022.
- NOVAKOVIĆ 2023a: Novaković, Aleksandar. „Kažiput Vuka S. Karadžića nastavi srpskog kao stranog jezika”. *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, 71 (3), 2023, стр. 783–803. [orig.] Новаковић, Александар. „Кажипут Вука С. Караџића настави српског као страног језика”. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 71 (3), 2023, стр. 783–803.
- NOVAKOVIĆ 2023b: Novaković, Aleksandar. „Nastava srpskog kao stranog jezika na Radničkom univerzitetu u Kruševcu”. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* V. Ур. Vesna Krajišnik. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2023, стр. 238–248. [orig.] Новаковић, Александар. „Настава српског као страног језика на Радничком универзитету у Крушевцу”. *Српски као страни језик у теорији и пракси* V. Ур. Весна Крајишник. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2023, стр. 238–248.
- NOVAKOVIĆ 2023c: Novaković, Aleksandar. „Slika lektorata za srpski jezik u onlajn-medijima”. *Ishodišta*, 9, 2023, стр. 207–222. [orig.] Новаковић, Александар. „Слика лектората за српски језик у онлајн-медијима”. *Исходишта*, 9, 2023, стр. 207–222.
- NOVAKOVIĆ 2023d: Novaković, Aleksandar. Bibliografija radova iz oblasti metodike nastave srpskog kao stranog jezika (2018–2022). *Živi jezici*, 43(1), 2023, стр. 181–195. [orig.] Новаковић, Александар. Библиографија радова из области методике наставе српског као страног језика (2018–2022). *Живи језици*, 43(1), 2023, стр. 181–195.
- NOVAKOVIĆ 2024a: Novaković, Aleksandar. „Gramatike srpskog jezika za strance na inostranim univerzitetima i institutima (1918–1983)”. *Toplički zbornik*, 9, 2024, стр. 179–207. [orig.] Новаковић, Александар. „Граматике српског језика за странце на иностраним универзитетима и институтима (1918–1983)”. *Топлички зборник*, 9, 2024, стр. 179–207.
- NOVAKOVIĆ 2024b: Novaković, Aleksandar. *Fragmenti o metodici nastave srpskog kao stranog jezika nakon Drugog svetskog rata*. Niš: Filozofski fakultet, 2024. [orig.] Новаковић, Александар. *Фрагменти о методици наставе српског као страног језика након*

- Другог светског рата*. Ниш: Филозофски факултет, 2024.
- NOVAKOVIĆ 2024c: Novaković, Aleksandar. „Завештање Димитрија Владисављевића: Прва граматика за учење савременог српског као страног језика?” *Исходишта*, 11, 2024, стр. 235–256. [orig.] Новаковић, Александар. „Завештање Димитрија Владисављевића: Прва граматика за учење савременог српског као страног језика?” *Исходишта*, 11, 2024, стр. 235–256.
- NOVAKOVIĆ 2025a: Novaković, Aleksandar. „Mesto privatnih škola u nastavi srpskog kao stranog jezika”. *Godišnjak za pedagogiju*, 10(1), 2025, str. 51–63. [orig.] Новаковић, Александар. „Место приватних школа у настави српског као страног језика”. *Годишњак за педагогију*, 10(1), 2025, стр. 51–63.
- NOVAKOVIĆ 2025b: Novaković, Aleksandar. „Nekoliko reči o udžbeniku *Srpskohrvatski: početni tečaj* američkog Zavoda za inostranu službu”. *Ishodišta*, 11, 2025, str. 303–315. [orig.] Новаковић, Александар. „Неколико речи о удџбенику *Српскохрватски: почетни течај* америчког Завода за инострану службу”. *Исходишта*, 11, 2025, стр. 303–315.
- NOVAKOVIĆ 2025c: Novaković, Aleksandar. „Priručnik za učenje srpskog kao stranog jezika iz pera predavača: Primer privatne škole *Go Speak Serbian*”. *Obrazovanje i vaspitanje*, 23, 2025, str. 99–117. [orig.] Новаковић, Александар. „Приручник за учење српског као страног језика из пера предавача: Пример приватне школе *Go Speak Serbian*”. *Образовање и васпитање*, 23, 2025, стр. 99–117.
- NOVAKOVIĆ 2025d: Novaković, Aleksandar. „Prvi časopis za metodiku nastave srpskog kao stranog, zavičajnog, maternjeg i nematernjeg jezika na Filozofskom fakultetu u Nišu”. *Philologia Mediana*, 17, 2025, str. 371–395. [orig.] Новаковић, Александар. „Први часопис за методику наставе српског као страног, завичајног, матерњег и нематерњег језика на Филозофском факултету у Нишу”. *Philologia Mediana*, 17, 2025, стр. 371–395.
- NOVOKMET 2016: Novokmet, Slobodan. „46. seminar srpskog jezika, književnosti i kulture”. *Hronika*, vol. XXXV, 3–4, 2016, str. 85–88. [orig.] Новокмет, Слободан. „46. семинар српског језика, књижевности и културе”. *Хроника*, vol. XXXV, 3–4, 2016, стр. 85–88.
- RELJIĆ 2012: Reljić, Mitra. „Srpski jezik u arealu Kosova i Metohije – od nadetničkog do ’konfessionalnog’”. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 42(2), 2012, str. 83–96.
- SUBOTIĆ, BJELAKOVIĆ 2007: Subotić, Ljiljana, i Isidora Bjelaković. „Centar za srpski jezik kao strani na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu (iskustva i perspektive)”. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*. Ур. М. Дешић. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2007, стр. 173–183. [orig.] Суботић, Љиљана, и Исидора Бјелаковић. „Центар за српски језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду (искуства и перспективе)”. *Српски као страни језик у теорији и пракси*. Ур. М. Дешић. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2007, стр. 173–183.
- TANASIĆ, ĆUPIĆ 2007: Tanasić, Sreto, i Drago Ćupić. „Šezdeset godina instituta za srpski jezik SANU”. *Šezdeset godina instituta za srpski jezik SANU*. Ур. С. Танасић. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 11–18. [orig.] Танасић, Срето, и Драго Ћупић. „Шездесет година института за српски језик САНУ”. *Шездесет година института за српски језик САНУ*. Ур. С. Танасић. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 11–18.
- VUČKOVIĆ 1984: Vučković, Petar. „Srpskohrvatski jezik i strani jezici u institutu”. *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Ур. Р. Вучковић. Београд: Институт за стране језике, 1984, стр. 9–12.
- VUČKOVIĆ 2003: Vučković, Petar. „Pedeset godina Instituta za strane jezike”. *50 godina Instituta*

za strane jezike: 1953–2003. Ur. P. Vučković i sar. Beograd: Institut za strane jezike, 2003, str. 9–14. [orig.] Вучковић, Петар. „Педесет година Института за стране језике”. 50 година Института за стране језике: 1953–2003. Ур. П. Вучковић и сар. Београд: Институт за стране језике, 2003, стр. 9–14.

Aleksandar M. Novaković

FROM INSTITUTES TO ONLINE PLATFORMS:
WHERE IS SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE TAUGHT?

Summary

The subject of this paper is the systematization and description of institutional models in which Serbian as a foreign language is taught, with the aim of determining their role in the preservation, promotion, and dissemination of the Serbian language in a global context. The research applies the descriptive method and theoretical analysis, combined with content analysis. The historical development of teaching Serbian as a foreign language has shown that this form of education has from the outset been shaped by institutional models, which have evolved and adapted over the decades to social, cultural, and technological circumstances. From universities, institutes, and people's universities at the end of the 20th century, through private schools that emerged in the early 21st century, to contemporary online platforms, institutional frameworks of teaching have shaped not only pedagogical practice but also the scope of the internationalization of the Serbian language, history, and culture. The results indicate that today there are several hundred institutions offering programs in Serbian as a foreign language, structured differently in terms of teaching models, curricula, and technological support. The study confirms the significant role of these institutions in the internationalization of the Serbian language but also points to the need for more systematic research, networking, and standardization of teaching.

Keywords: Serbian as a foreign language, institutional teaching models, universities and institutes, private schools, online platforms, language internationalization